

บทที่ 3

ระเบียบวิธีศึกษา

3.1 กรอบแนวคิด

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว สามารถกำหนดกรอบแนวคิดที่จะทำการศึกษาโดยแบ่งลักษณะการออมของครัวเรือนออกเป็นสองประเภท ได้แก่การออมในรูปแบบเงินสด เงินออมสะสมในรูปแบบทรัพย์สินต่าง ๆ หรือความมั่งคั่ง

3.1.1 เงินออมในรูปแบบเงินสด เป็นตัวแปรกระแส (flow variable) คือรายได้ที่เหลือจากการใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในแต่ละเดือน เงินออมของครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรายได้ที่สามารถจับจ่ายใช้สอยได้จริงและการบริโภคของครัวเรือนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่ว่าหลังจากที่ครัวเรือนได้รับรายได้มาแล้ว เมื่อนำไปหักภาษีออก รายได้ดังกล่าวถือเป็นรายได้ที่ครัวเรือนสามารถนำไปจับจ่ายใช้สอยได้จริง ครัวเรือนจะจัดสรรรายได้ ส่วนนี้ไปใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค ส่วนที่เหลือจึงจะป็นเงินออม และตามทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต ในช่วงชีวิตของบุคคลที่มีอายุน้อยจะมีรายได้อยู่ในระดับต่ำไม่เพียงพอต่อการบริโภคหรือระดับการออมติดลบ เมื่อมีอายุมากขึ้นระดับรายได้สูงขึ้นจึงมีรายได้ที่เหลือจากการบริโภคจนสามารถเก็บออมได้และในช่วงสูงอายุก็จะกลับมามีรายได้ลดลงอีก ระดับเงินออมจะลดลงในที่สุด

นอกจากนี้ผลการศึกษาจากงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในประเทศไทยและในต่างประเทศในอดีตพบว่ายังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลการออมได้แก่ หนี้สินของครัวเรือน เนื่องจากครัวเรือนต้องมีค่าใช้จ่ายในการชำระหนี้ และจำนวนผู้พึ่งพิงที่เป็นภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ทำให้ระดับการออมลดลง สำหรับปัจจัยสินทรัพย์สุทธิมีผลการศึกษาที่อธิบายได้ว่าการที่ครัวเรือนมีสินทรัพย์มาก โดยเฉพาะสินทรัพย์ประเภทอสังหาริมทรัพย์ ทำให้รู้สึกที่มีความมั่นคงในชีวิตสูง จึงนำเงินไปใช้จ่ายในสิ่งฟุ่มเฟือยอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้การออมลดลงเช่นกัน ส่วนระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนมีผลการศึกษาต่าง ๆ ที่พบว่ามีส่วนทำให้การออมเพิ่มขึ้น เนื่องจากระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจึงมีความสามารถในการหารายได้เพิ่มขึ้น

3.1.2 เงินออมในรูปแบบทรัพย์สินต่าง ๆ หรือความมั่งคั่ง เป็นตัวแปรสะสม (stock variable) จากการสะสมเงินออมในรูปแบบทรัพย์สินต่าง ๆ ตามทฤษฎีวัฏจักรชีวิตที่ในช่วงต้นของช่วงชีวิต บุคคลจะมีรายได้ต่ำไม่เพียงพอต่อการบริโภคทำให้ต้องก่อหนี้สิน ต่อมาเมื่ออายุเพิ่มขึ้นระดับรายได้สูง

เริ่มมีเงินเหลือจากการใช้จ่ายใช้สอยจนสามารถใช้หนี้เดิมและสะสมรายได้ส่วนเกินเป็นเงินออมในรูปสินทรัพย์ต่าง ๆ ที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดเพื่อใช้ในช่วงวัยชราเมื่อมีรายได้ลดลง ความมั่งคั่งของครัวเรือนจึงวัดจากสินทรัพย์สุทธิซึ่งได้จากการนำสินทรัพย์รวมหักออกด้วยหนี้สินรวม โดยการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนจะเพิ่มขึ้นตามระดับการออมในช่วงที่ผ่านมา และจากผลการศึกษางานวิจัยในอดีต ระดับการศึกษา และความรู้ความเข้าใจทางการเงินของหัวหน้าครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีส่วนทำให้ครัวเรือนสามารถเลือกสะสมสินทรัพย์ที่สร้างผลตอบแทนได้มากกว่า และพฤติกรรมการออมซึ่งมีการวางแผนการออมอย่างสม่ำเสมอเป็นระบบจะทำให้ครัวเรือนมีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้น

3.2 แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมและการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนในภาคเหนือ โดยมีสมมติฐานความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการออมได้แก่ รายได้ของครัวเรือน หนี้สินคงค้างของครัวเรือน ความมั่งคั่งของครัวเรือน จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน และการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสะสมความมั่งคั่งได้แก่ รายได้ของครัวเรือน เงินออมของครัวเรือน หนี้สินคงค้างของครัวเรือน จำนวนผู้มีรายได้ของครัวเรือน จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน และการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

3.3 สมมติฐาน

3.3.1 ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการออม

ระดับรายได้ของครัวเรือน คาดว่ารายได้จากการทำงานของครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์กับการออมของครัวเรือนในทิศทางเดียวกัน นั่นคือถ้าครัวเรือนมีรายได้สูงขึ้นจะส่งผลให้มีความสามารถในการออมมากขึ้น

หนี้สินคงค้างของครัวเรือน คาดว่าหนี้สินของครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์กับการออมของครัวเรือนในทิศทางตรงข้าม ดังนั้น ถ้าครัวเรือนมีหนี้สินเพิ่มขึ้นหมายถึงว่าครัวเรือนต้องมีการชำระหนี้ ทำให้ความสามารถในการออมลดลง

ความมั่งคั่งของครัวเรือน หมายถึงทรัพย์สินรวมของครัวเรือน ประกอบด้วยทรัพย์สินทางการเงิน และทรัพย์สินถาวรของครัวเรือน คาดว่าความมั่งคั่งจะมีความสัมพันธ์กับการ

ออมของครัวเรือนในทิศทางตรงข้าม นั่นคือถ้าครัวเรือนมีทรัพย์สินเป็นจำนวนสูง จะมีความรู้สึก
มั่นคง และใช้จ่ายมากขึ้นทำให้การออมลดลง

จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน คาดว่าจำนวนผู้พึ่งพิงซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีรายได้จะมี
ความสัมพันธ์กับการออมของครัวเรือนในทิศทางตรงข้าม นั่นคือถ้ามีจำนวนผู้พึ่งพิงเพิ่มขึ้น
หัวหน้าครัวเรือนต้องแบ่งรายได้มาเป็นค่าใช้จ่ายแก่ผู้พึ่งพิง ทำให้เงินออมจะลดลง

อายุของหัวหน้าครัวเรือน คาดว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์กับ
การออมของครัวเรือนในทิศทางเดียวกัน นั่นคือถ้าอายุของหัวหน้าครัวเรือนมากขึ้นจะมี
ความสามารถในการออมสะสมเงินออมเพิ่มขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีวัฏจักรชีวิต

การศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็นสองกลุ่มได้แก่กลุ่มที่หัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษา
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปและหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาดำกว่าปริญญาตรี คาดว่าระดับ
การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์กับการออมในทิศทางเดียวกัน นั่นคือหัวหน้า
ครัวเรือนที่จบการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปจะมีเงินออมมากกว่ากลุ่มที่ไม่จบปริญญาตรี
เนื่องจากมีความสามารถในการหารายได้มากกว่า

3.3.2 ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความมั่งคั่ง

รายได้ของครัวเรือน คาดว่ารายได้จากการทำงานของครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์
กับการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นถ้าครัวเรือนมีรายได้มากขึ้นจะ
ส่งผลให้มีความสามารถในการสะสมเงินออมมากขึ้น ทำให้มีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้นจึง

เงินออมของครัวเรือน หมายถึงเงินออมในช่วงในอดีตที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม
เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษารุ่นนี้เป็นข้อมูลภาคตัดขวาง ทำให้ไม่ทราบข้อมูลเงินออมในระยะ
เวลาที่ผ่านไป จึงจะใช้เงินออมในรูปเงินสดแทนเงินออมในช่วงก่อนหน้า คาดว่าการออมในอดีตที่
ผ่านมามีความสัมพันธ์กับการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนในทิศทางเดียวกัน นั่นคือถ้าครัว
เรือนมีการออมเพิ่มขึ้นก็จะสามารถสะสมเป็นสินทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นมูลค่าความมั่งคั่งของ
ครัวเรือนได้เพิ่มขึ้น

หนี้สินคงค้างของครัวเรือน เนื่องจากครัวเรือนมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นเจ้าของ
ทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงเช่นบ้านหรือที่ดิน คาดว่าหนี้สินของครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์กับความมั่ง
คั่งของครัวเรือนในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ ถ้าครัวเรือนมีหนี้สินเพิ่มขึ้นมีส่วนทำให้มีความมั่งคั่ง
เพิ่มขึ้นด้วย

จำนวนผู้มีรายได้ในครัวเรือน คาดว่าผู้มีรายได้ในครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความมั่งคั่งของครัวเรือน นั่นคือถ้าครัวเรือนมีผู้ที่มีความสามารถหารายได้มากขึ้นก็จะช่วยกันสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนได้เพิ่มขึ้น

จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน คาดว่าจำนวนผู้พึ่งพิงจะมีความสัมพันธ์กับการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนในทิศทางตรงข้าม นั่นคือถ้าครัวเรือนจำนวนผู้พึ่งพิงซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีรายได้มีมากขึ้น หัวหน้าครัวเรือนต้องแบ่งรายได้มาให้ผู้พึ่งพิง การสะสมเงินออมจะลดลง

อายุของหัวหน้าครัวเรือน คาดว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์กับการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนในทิศทางเดียวกัน นั่นคือถ้าอายุของหัวหน้าครัวเรือนมากขึ้นจะมีเวลาในการสะสมความมั่งคั่งหรือมีสินทรัพย์เพิ่มขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีวัฏจักรชีวิต

การศึกษา คาดว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์กับการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนในทิศทางเดียวกันเนื่องจากมีความสามารถในการรายได้มากกว่าและมีความรู้ ในการเลือกสะสมสินทรัพย์ที่ให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า นั่นคือถ้าหัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปจะสามารถสะสมความมั่งคั่งได้มากขึ้น

3.4 วิธีการศึกษา

สร้างแบบจำลองในรูปฟังก์ชันการออมและวิเคราะห์โดยใช้สมการถดถอย

3.4.1 แบบจำลองเงินออมในรูปแบบเงินสด

$$SAV_i = \beta_0 + \beta_1 INC_i + \beta_2 TDEBT_i + \beta_3 WEL_i + \beta_4 NN_i + \beta_5 AGE_i + \beta_6 AGE_i^2 + \beta_7 EDU_i$$

โดยที่

SAV_i = เงินออมที่เป็นเงินสดของครัวเรือน (บาท/เดือน)

INC_i = รายได้ทั้งสิ้นของครัวเรือน (บาท/เดือน)

$TDEBT_i$ = หนี้สินคงค้างของครัวเรือนต่อรายได้ (บาท)

WEL_i = ความมั่งคั่งหรือมูลค่าสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน (บาท)

NN_i = จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน (คน)

AGE_i = อายุของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)

EDU_i = ตัวแปรหุ่นแสดงระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

เท่ากับ 1 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป

เท่ากับ 0 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาดำกว่าปริญญาตรี

i = ครัวเรือนตัวอย่างที่ 1, 2, 3....., 2,754

3.4.2 แบบจำลองเงินออมในรูปทรัพย์สินหรือความมั่งคั่ง

$$WEL_i = \alpha_0 + \alpha_1 INC_i + \alpha_2 SAV_i + \alpha_3 TDEBT_i + \alpha_4 NIN_i + \alpha_5 NN_i + \alpha_6 AGE_i + \alpha_7 AGE_i^2 + \alpha_8 EDU_i$$

โดยที่

WEL_i	=	ความมั่งคั่งหรือมูลค่าทรัพย์สินสุทธิของครัวเรือน (บาท)
INC_i	=	รายได้ทั้งสิ้นของครัวเรือน (บาท/เดือน)
SAV_i	=	เงินออมที่เป็นเงินสดของครัวเรือน (บาท/เดือน)
$TDEBT_i$	=	หนี้สินคงค้างของครัวเรือน (บาท)
NIN_i	=	จำนวนผู้มีรายได้ในครัวเรือน (คน)
NN_i	AGE_i	= จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน (คน)
EDU_i	=	อายุของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)
		= ตัวแปรหุ่นแสดงระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน
		เท่ากับ 1 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป
		เท่ากับ 0 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี
i	=	ครัวเรือนตัวอย่างที่ 1, 2, 3....., 2,754

3.5 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data)

เป็นข้อมูลที่รวบรวมได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ วารสาร รายงานและข้อมูลทางสถิติของหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนโยบายการออมและการลงทุน ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตผ่านเว็บไซต์ต่าง ๆ

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)

เป็นข้อมูลที่สำนักงานสถิติแห่งชาติและธนาคารแห่งประเทศไทยได้รวบรวมมาจากการออกแบบสอบถาม โดยการใช้วิธีสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนของครัวเรือนตัวอย่างในเขต 17 จังหวัดในภาคเหนือ โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross-section Data) ณ สิ้นไตรมาส 4 ปี 2549

3.6 ครั้วเรือนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจากประชากรครั้วเรือนส่วนบุคคลในภาคเหนือซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิสามขั้นตอน (Three stage Stratified Random Sampling) ซึ่งมีอำเภอเป็นตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง ตำบลเป็นตัวอย่างขั้นที่สองและครั้วเรือนส่วนบุคคลเป็นตัวอย่างขั้นที่สาม มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 เลือกอำเภอจากจังหวัดในภาคเหนือ 17 จังหวัดได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน ตาก กำแพงเพชร อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร สุโขทัย เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ และอุทัยธานี โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงอำเภอเมืองจากทุกจังหวัดและสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เลือกอำเภออื่นในจังหวัดอีกในสัดส่วนตั้งแต่ร้อยละ 50-100 ของจำนวนอำเภอในแต่ละจังหวัด

ขั้นที่ 2 สุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เลือกตำบลจากแต่ละอำเภอที่ได้รับเลือกจากขั้นที่ 1 ให้กระจายตามเขตการปกครองในเขตเทศบาลและนอกเทศบาลโดยมีการถ่วงน้ำหนักตามจำนวนประชากร

ขั้นที่ 3 สุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic Sampling) เลือกครั้วเรือนตัวอย่างจากบัญชีรายชื่อครั้วเรือนทั้งหมดในตำบลที่ได้รับเลือกจากขั้นที่ 2 จำนวนประมาณร้อยละ 0.5-1.5 ของจำนวนครั้วเรือนในตำบล

สรุปการเก็บตัวอย่างครั้วเรือนในภาคเหนือทั้งสิ้น 2,754 ครั้วเรือน ตามตารางในภาคผนวก

3.7 ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์เป็นข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross-section Data) ดังนั้นข้อมูลการเปลี่ยนแปลงระหว่างช่วงเวลาจึงไม่ได้ถูกนำมาพิจารณา
2. ข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์ได้จากการสำรวจในไตรมาสที่ 4 ของปีเท่านั้น ทำให้ต้องใช้ความพยายามที่จะควบคุมอิทธิพลของฤดูกาล
3. การสำรวจครั้วเรือนที่ต้องการข้อมูลสถิติเกี่ยวกับรายได้และทรัพย์สิน อาจทำให้ครั้วเรือนที่ร่ำรวยใจแข็งสถิติดังกล่าวที่ต่ำกว่าความเป็นจริง อย่างไรก็ตามสำนักงานสถิติแห่งชาติได้มีการถ่วงน้ำหนักเพื่อชดเชยตัวเลขที่ต่ำเกินไปแล้วสำหรับครั้วเรือนที่ร่ำรวย

อย่างไรก็ดี ถือได้ว่าข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ได้จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากและครอบคลุมสถิติข้อมูลเชิงลึกจำนวนมาก

เช่น ประกอบไปด้วยข้อมูลด้านการใช้จ่าย รายได้ อาชีพ การศึกษา และสมาชิกของครัวเรือน ฯลฯ ทำให้เป็นข้อมูลที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ฐานะในเชิงลึกของครัวเรือนในภาคเหนือ ตลอดจนเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากตัวแทนของครัวเรือน ซึ่งเป็นผู้ทราบข้อมูลทางการเงินของครัวเรือนเป็นอย่างดีสนับสนุนให้ผลการสำรวจครั้งนี้มีความน่าเชื่อถือระดับหนึ่ง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved